

Danuta Krześniak-Firlej

Problematyka oświatowa w piśmiennictwie księży prefektów diecezji kieleckiej (1918-1939): zarys problematyki badawczej

---

Studia Pedagogiczne. Problemy Społeczne, Edukacyjne i Artystyczne 15, 195-203

2005

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Danuta Krześniak-Firlej

PROBLEMATYKA OŚWIATOWA W PIŚMIENICTWIE KSIĘŻY PREFEKTÓW DIECEZJI KIELECKIEJ (1918–1939). ZARYS PROBLEMATYKI BADAWCZEJ

Obok pracy duszpasterskiej i dydaktyczno-wychowawczej, księża uczący religii w szkołach diecezji kieleckiej zajmowali się również twórczością piśmienniczą. Pełna charakterystyka tej twórczości wykracza jednak poza ramy niniejszego artykułu, gdyż zakres zainteresowań pisarskich księży obejmował dość szeroką problematykę. Wśród prac ogłoszonych drukiem znalazły się pomoce duszpasterskie dla duchowieństwa (zawierające teksty kazań, homilii i nabożeństw oraz nauk katechizmowych), prace hagiograficzne, opisy pielgrzymek i miejsc kultu, a także opisy i sprawozdania z uroczystości jubileuszowych i obchodów rocznicowych. Oddzielne miejsce w twórczości piśmienniczej prefektów zajmuje problematyka społeczna, polityczna, historyczna i oświatowa. Jak wykazują dotychczasowe badania, zainteresowania piśmiennicze księży prefektów są w znacznej mierze reprezentatywne dla ogółu kleru diecezji kieleckiej z lat 1918–1939¹. Szczegółowa analiza wszystkich przedstawionych

---

¹ Do sformułowania takiego wniosku upoważnia analiza obszernej bibliografii piśmiennictwa księży diecezji kieleckiej z XX w., będącej w posiadaniu autorki. Od kilkunastu lat w Akademii Świętokrzyskiej w Kielcach prowadzone są prace zmierzające do zgromadzenia pełnej bibliografii duchowieństwa diecezji kieleckiej i sandomierskiej z XIX i XX w., zapoczątkowane przez śp. prof. dra hab. Józefa Grzywnę. Zespół badawczy, w którym – oprócz autorki niniejszego artykułu – uczestniczy dr Waldemar Firlej, nadal prowadzi systematyczne prace dokumentacyjne w tym zakresie pod opieką naukową ks. prof. zw. dra hab. Daniela Olszewskiego. Szczegółowej analizie i interpretacji historycznej poddana została dotychczas tylko XIX-wieczna twórczość piśmiennicza duchowieństwa Kielecczyzny, natomiast XX-wieczna twórczość księży nadal oczekuje na gruntowne opracowanie naukowe. Zob. W. Firlej, *Piśmiennictwo księży diecezji kieleckiej i sandomierskiej w XIX wieku*, Kielce 1998, praca doktorska w Archiwum Akademii Świętokrzyskiej w Kielcach (wkrótce zostanie opublikowana).

wyżej zagadnień wymaga odrębnego studium, dlatego w dalszej części artykułu scharakteryzujemy tylko publikacje księży prefektów diecezji kieleckiej, poświęcone zagadnieniom oświaty i szkolnictwa.

Nauczanie religii w szkołach i praktyki religijne młodzieży szkolnej były przyczyną nieporozumień między częścią środowisk nauczycielskich, a duchowieństwem katolickim pracującym w szkołach. Działalność zmierzającą do ograniczenia czynnika religijnego na terenie szkoły prowadziły przede wszystkim powstałe w 1919 r. następujące organizacje nauczycielskie: Związek Polskiego Nauczycielstwa Szkół Powszechnych (ZPNPSP) oraz Związek Zawodowy Nauczycieli Polskich Szkół Średnich (ZZNPSŚ), które w 1930 r. zostały połączone w ramach Związku Nauczycielstwa Polskiego (ZNP). Organizacje te od początku swego istnienia zajmowały zdecydowane stanowisko antyklerykalne, opowiadając się za świeckim charakterem szkoły polskiej².

Jednym z pierwszych źródeł konfliktu było wydanie w 1922 r. przez Ministerstwo WRiOP rozporządzenia zobowiązującego nauczycieli szkół powszechnych do nadzoru nad młodzieżą podczas nabożeństw szkolnych³. W odpowiedzi na to rozporządzenie ZPNPSP opublikował w „Głosie Nauczycielskim” protest uchwalony na zjeździe delegatów tej organizacji, w którym zaznaczono, że Związek, choć uważa religię za poważny czynnik wychowawczy, to nie może zgodzić się na zmuszanie nauczycieli do dozorowania praktyk religijnych dziatwy szkolnej. Pisał o tym w artykule ks. Mieczysław Połoska, zaangażowany potem w działalność katolickich organizacji młodzieżowych w diecezji kieleckiej⁴. Jego zdaniem, takie stanowisko ZPNPSP „nie jest bynajmniej niespodzianką”, gdyż Związek zawsze w stosunku do Kościoła i stronnictw chrześcijańskich przyjmował wrogą postawę, zaś jego członkowie nieustannie dążyli do wprowadzenia w Polsce szkoły bezwyznaniowej. Wskazując na powiązania nauczycielstwa szkół powszechnych z ugrupowaniami lewicowymi (PSL „Wyzwolenie”, PPS), ks. Połoska wspominał o rzekomych „specjalnych instrukcjach co do postępowania z prefektami”, nadsyłanych dla członków ZPNPSP z Warszawy. W jego przekonaniu znajdowały się tam wska-

² Szerzej na ten temat zob. F. Araszkiwicz, *Z dziejów walki o laicyzację szkoły i wychowania w Polsce w latach 1914–1939*, Warszawa 1968; *Związek Nauczycielstwa Polskiego. Zarys dziejów 1905–1985*, pod red. B. Grzesia, Warszawa 1986; J. Grzywna, *Związek Nauczycielstwa Polskiego na Kielecczyźnie 1905–1939*, Kielce 1993. Por. S. Wilk, *Episkopat Kościoła katolickiego w Polsce w latach 1918–1939*, Warszawa 1992, s. 293–298.

³ Rozporządzenie ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z 29 XI 1922 r., zob. *Praktyki religijne młodzieży katolickiej*, „Przegląd Diecezjalny” (dalej PD), 10, 1923, z. 1, s. 16, 17.

⁴ Ks. M. Połoska w 1926 r. został sekretarzem generalnym Związku Stowarzyszeń Polskiej Młodzieży Męskiej oraz Związku Stowarzyszeń Polskiej Młodzieży Żeńskiej w Kielcach, pełniąc tę funkcję przez okres dwunastu lat. Był też m.in. inicjatorem budowy ośrodka młodzieżowego „Nasz Dom” w Dobromyślu k. Kielc, który miał spełniać rolę Uniwersytetu Ludowego. W latach 1928–1933 ks. Połoska był prefektem Gimnazjum Żeńskiego im. A. Mickiewicza w Kielcach. Archiwum Diecezjalne w Kielcach (dalej ADK), sygn. XP-48/1a, b, Akta personalne ks. M. Połoski; „Gazeta Tygodniowa”, 8, 1937, nr 16, s. 194, 195; tamże, 9, 1938, nr 3, s. 30, 31.

zówki, jak zredukować do minimum wpływy i znaczenie duchowieństwa na terenie szkoły⁵.

Konflikt zaostrzył się jeszcze bardziej po wydaniu przez ministra Kazimierza Bartła rozporządzenia z 9 XII 1926 r., wprowadzającego m.in. obowiązkowość praktyk religijnych dla młodzieży szkolnej. Zwracał na to uwagę w artykułach prasowych ks. Sylwan Dembczyk, który od 1924 r. pełnił funkcję prefekta szkół powszechnych w Koniopolu. Na przykładzie własnej parafii wskazywał na próby zbojkotowania tego zarządzenia przez członków i sympatyków wymienionych wyżej organizacji nauczycielskich, zmierzające do ukształtowania wśród ogółu nauczycieli negatywnego stosunku do duchowieństwa i praktyk religijnych w szkołach. Ponieważ „prawdopodobnie i w innych parafiach istnieją podobne stosunki”, postanowił wypowiedzieć się na forum publicznym w obronie „chrześcijańskiego charakteru nauczycielstwa”. Ks. Dembczyk pisał o przewrotności lewicowych związków nauczycielskich, które oficjalnie głosząc szacunek dla religii katolickiej, równocześnie dążyły „wszelkimi sposobami” do zeświecczenia szkoły i nadaniu jej bezwyznaniowego charakteru. Wobec konstytucyjnego zagwarantowania prawa do nauczania religii w szkołach, starano się więc – jego zdaniem – sprowadzić tę naukę „do czczej teorii, pozbawić ją wpływu na życie młodzieży”. Ze względu na fakt, iż ogromna większość społeczeństwa polskiego wyznawała religię katolicką (nie wyłączając nauczycieli), swoje „ukryte cele” – według niego – organizacje te „pozorowały”, używając argumentów stających „rzekomo” w obronie łamania praw stanu nauczycielskiego i wolności obywatelskich. Przedstawiając te argumenty, ks. Dembczyk wykazał jednocześnie ich niedorzeczność i stronniczy, antykatolicki charakter⁶.

Do antyreligijnych wystąpień doszło również w czasie lipcowego zjazdu nauczycieli szkół powszechnych, który odbył się w 1930 r. w Krakowie. Stało się to powodem wydania 9 VIII 1930 r. przez Episkopat Polski odezwy, w której potępiono wypowiedzi „bezbożne i wrogie wierze, Kościołowi katolickiemu, a zgubne dla narodu i państwa”, wzywając nauczycieli i rodziców do przeciwstawienia się próbom „zmierzającym do osłabienia, a nawet usuwania wpływu religijnego na wychowanie szkolne”⁷.

O negatywnym stosunku wymienionych organizacji nauczycielskich do duchowieństwa i nauczania religii w szkołach wiele pisał w swych publikacjach także prefekt kielecki ks. Michał Klepacz, późniejszy biskup ordynariusz diecezji łódzkiej⁸.

---

⁵ M. Połoska, *Z powodu założenia chrześcijańskiego stowarzyszenia nauczycielskiego*, PD, 10, 1923, z. 5, s. 103–105.

⁶ W zarzutach stawianych przez ZPNSP stwierdzano, że obowiązkowość praktyk religijnych w szkołach jest pogwałceniem wolności sumienia młodzieży i prawa nauczycieli do odpoczynku niedzielnego oraz wprowadzeniem supremacji duchowieństwa nad stanem nauczycielskim. Zob. S. Dembczyk, *O chrześcijański charakter nauczycielstwa*, „Kielecki Przegląd Diecezjalny” (dalej KPD), 15, 1928, z. 1, s. 5–10; tenże, *W sprawie Związku Nauczycielskiego Szkół Powszechnych*, „Miesięcznik Katechetyczny i Wychowawczy” (dalej MKW), 17, 1928, s. 436–439.

⁷ *Odezwa Episkopatu Polski w sprawie antyreligijnych wystąpień na zjeździe nauczycieli szkół powszechnych w Krakowie w lipcu 1930 r.*, KPD, 17, 1930, z. 10, s. 245–248.

⁸ M. Klepacz, *Duchowieństwo wobec nowoczesnych prądów w szkole polskiej*, tamże, 16, 1929, z. 11,

Przedstawieni autorzy zachęcali nauczycieli, aby w celu zmanifestowania swoich przekonań religijnych wstępowali w szeregi katolickiej organizacji powstałej w 1921 r. pod nazwą Stowarzyszenie Chrześcijańsko-Narodowe Nauczycielstwa Szkół Powszechnych (SChNNSP). Stowarzyszenie to – zdaniem wspomnianych duchownych – było jedynym spadkobiercą „wielkiej idei KEN”, troszcząc się „szczerze i prawdziwie” o dobro nauczycieli, bez nadawania działalności związkowej charakteru walki politycznej, klasowej i ideowej⁹. Ks. Dembczyk wskazywał, że na terenie kraju powstaje coraz więcej chrześcijańskich stowarzyszeń nauczycielskich, czego dowodem jest liczba prawie 2 tys. uczestników przybyłych w 1927 r. na zjazd tej organizacji w Gdańsku. Licząc na dalszy pomyślny rozwój SChNNSP, autor apelował do nauczycieli, aby „nie zawierali kompromisu z własnym sumieniem w sprawach religijnych”¹⁰.

Na korzyści wynikające ze współpracy duchowieństwa i nauczycieli na gruncie szkolnym zwracał uwagę ks. Antoni Sobczyński, prefekt szkół powszechnych w Kielcach, zaangażowany w działalność społeczną na terenie diecezji kieleckiej. Pisał on, że z wychowawczego i społecznego punktu widzenia „wpływ księdza bez nauczyciela nie będzie wszechstronny, wpływ nauczyciela bez księdza nie będzie gruntowny: uzgodnienie obu wpływów pozwoli dążyć do maksimum skuteczności”. Autor postulował, aby współpraca obu stron odbywała się w atmosferze wzajemnej życzliwości i „zawodowego koleżeństwa” oraz troski o stałe podnoszenie prestiżu stanu nauczycielskiego i stanu duchownego. Ks. Sobczyński podkreślał przy tym, iż nauczyciele szkół powszechnych lepiej będą mogli spełniać swoje obowiązki wychowawcze dzięki przynależności do tych organizacji zawodowych, które nie są prowadzone wbrew „duchowi narodowemu” oraz „katolickiej zasadzie”¹¹.

Osobna część publikacji księży prefektów poświęcona była problemowi skuteczności pracy dydaktyczno-wychowawczej duchowieństwa nad młodzieżą. Autorzy ci podkreślali, że praca duszpasterza jako wychowawcy nie ogranicza się tylko do szkoły, lecz obejmuje również szeroko pojęte środowisko parafialne i do jej efektywnego wykonywania niezbędna jest kapłanowi stale aktualizowana wiedza z zakresu pedagogiki i psychologii. Pisał na ten temat ks. Szczepan Sobalkowski, działacz społeczny i prefekt Gimnazjum Męskiego im. św. Stanisława Kostki w Kielcach: „nie możemy przestać na tym, co wynieśliśmy z seminarium, świat w tym kierunku idzie ustawicznie naprzód, trzeba mu dotrzymać kroku, wczuwać się w nurtujące prądy i nastroje, nie zamykać oczu na niebezpieczeństwa zagrażające duszom, uprzedzać je i chronić przed nimi”¹².

O czynnikach wpływających na skuteczność nauczania religii w szkołach wspominali na łamach prasy księża: Jan Słoniński i Franciszek Pałysiewicz, wieloletni

s. 279–29; tenże, *Nauczycielstwo na rozdrożu*, MKW, 20, 1931, s. 124–126; tenże, *Nauczycielstwo na rozdrożu*, „Roczniki Katolickie”, 9, 1931, s. 384–411. Toż, w osob. odb. Poznań 1931.

⁹ Tamże; M. Połoska, *Z powodu założenia*, s. 105.

¹⁰ S. Dembczyk, *O chrześcijański charakter nauczycielstwa*, s. 7.

¹¹ A. Sobczyński, *Stosunek proboszcza do nauczycielstwa*, PD, 8, 1921, z. 9, s. 190–196.

¹² S. Sobalkowski, *Duszpasterz – wychowawca*, KPD, 21, 1934, z. 10, s. 244, 245.

Na wychowawczą rolę kazań zwracał uwagę także ks. S. Sobalkowski, który pisał, że kazanie winno być „jednym ze współczynników kształtowania charakteru chrześcijańskiego w słuchaczach”¹⁸. Aby cel ten mógł być osiągnięty, zalecał kaznodziom wykorzystywać osiągnięcia współczesnej wiedzy pedagogicznej (zwłaszcza w kazaniach dla dzieci), zaczerpnięte z polecanej przez niego literatury fachowej. Kwestię tę poruszał także w artykułach prasowych profesor pedagogiki w Seminarium Duchownym w Kielcach i prefekt miejscowego gimnazjum żeńskiego – ks. Edward Gielniewski¹⁹.

Ks. M. Klepacz przedstawił w jednej ze swoich prac szereg wskazówek i rad dotyczących nauczania i wychowania w szkole, które jego zdaniem, powinny być przedmiotem osobnych nauk głoszonych wiernym z ambony. Wśród proponowanych przez niego tematów poszczególnych kazań znalazły się następujące zagadnienia: stosunek rodziców do szkoły i szkoły do rodziców, prawodawstwo kościelne dotyczące nauki szkolnej, znaczenie religii dla wychowania w szkole oraz wyjaśnienie pojęć: szkoła wyznaniowa – szkoła mieszana – szkoła bezwyznaniowa – szkoła antyreligijna²⁰. Potrzebę zakładania szkół katolickich w kraju akcentował ks. Klepacz w obszernym referacie wygłoszonym w 1936 r. w czasie II Katolickiego Studium w Wilnie, opublikowanym następnie jako osobne wydawnictwo. Może to świadczyć o randze podjętego przez tego autora tematu²¹.

O zaletach szkół wyznaniowych, których wprowadzenia domagał się Kościół katolicki w Polsce, pisał na łamach czasopism religijno-społecznych ks. Antoni Zimniak, nauczyciel religii w szkołach Zagłębia Dąbrowskiego i Sędziszowie, ekskardynowany po 1925 r. do nowo utworzonej diecezji częstochowskiej²². Problem ten był w okresie międzywojennym szeroko dyskutowany na forum publicznym. Autor wskazywał, że szkoły, w których nie ma obowiązkowego nauczania religii (nazywane neutralnymi, czyli świeckimi) lub tzw. szkoły mieszane (przeznaczone dla uczniów i nauczycieli różnych wyznań) prowadzą do zgubnego dla młodzieży, jak również rodziny i wreszcie dla całego narodu „wychowania bez wiary”. Z tego powodu – jak stwierdził ks. Zimniak – szkoły te Kościół zawsze oficjalnie potępiał, zaś w myśl nowego prawa kanonicznego wręcz zakazywał dzieciom katolickim naukę w tych szkołach (can. 1374). Uzasadniając żądanie Kościoła wprowadzenia w Polsce szkół wyznaniowych, autor akcentował, że tylko te szkoły „gwarantują

---

go dla ambony i szkoły, t. 4, *Łaska*, Kielce 1936; tenże, *Zbiór przykładów z życia współczesnego dla ambony i szkoły*, t. 5, *Serce Jezusa i Maryi*, Kielce 1937.

¹⁸ S. Sobalkowski, *Rola wychowawcza ambony w kształceniu charakteru*, PH, 13, 1935, nr 2, s. 132–136.

¹⁹ E. Gielniewski, *Jeden ze sposobów ćwiczenia się w kaznodziejstwie*, PD, 8, 1921, z. 4, s. 70–74; tenże, *Kaznodzieja w stosunku do swych słuchaczy*, PH, 1, 1923, nr 3, s. 185–192; tenże, *Kaznodziejstwo a pedagogika*, tamże, 3, 1925, nr 3, s. 182–187.

²⁰ M. Klepacz, *Ambona o szkole*, tamże, 8, 1930, nr 1, s. 1–30. Toż, w osob. odb. Kielce 1930.

²¹ Tenże, *Szkoła wyznaniowa postulatami doby współczesnej*, Poznań 1936.

²² Zob. Elenchusy diecezji kieleckiej z lat 1918–1926; Archiwum Metropolitalne w Częstochowie, sygn. III–245, Akta personalne ks. Antoniego Zimniaka.

i zapewniają dzieciom i młodzieży wykształcenie i wychowanie prawdziwie chrześcijańsko-katolickie”²³.

Uświadamianiu duchowieństwu konieczności stosowania wiedzy pedagogicznej i psychologicznej w codziennej pracy duszpasterskiej oraz popularyzacji, upowszechnianiu i pogłębianiu tych wiadomości służyła nie tylko prasa i wydawnictwa katolickie, lecz także specjalne kursy duszpasterskie o zasięgu regionalnym i ogólnokrajowym. Ks. Sobalkowski wspominał, że w czterodniowym kursie zorganizowanym we wrześniu 1933 r. w Krakowie pod hasłem „Wychowanie chrześcijańskie” wzięło udział ponad 300 księży z całej Polski, a wygłoszone tam referaty opublikowano dla potrzeb kieleckiego duchowieństwa nakładem wydawnictwa „Przeglądu Homiletycznego”²⁴. W roku 1934 odbył się w Kielcach kurs pedagogiczno-katechetyczny dla księży prefektów, w którym uczestniczyło przeszło 80 duchownych z całego regionu. Wiele informacji o kursie przedstawił na łamach „Kieleckiego Przeglądu Diecezjalnego” ks. Paweł Tochowicz, nauczyciel religii w gimnazjach kieleckich, pełniący funkcję prezesa Komisji Szkolnej w Kurii Diecezjalnej, a od 1936 r. funkcję wizytatora religii. Ks. Tochowicz stwierdził, że celem tego zjazdu była wzajemna wymiana doświadczeń i wiedzy związanej z nauczaniem religii w szkołach powszechnych i średnich. W czasie kursu wygłoszono łącznie 9 referatów i przeprowadzono dwie lekcje pokazowe. Warto zaznaczyć, że wśród referujących byli w większości księża prefekci diecezji kieleckiej²⁵.

Dzięki staraniom ks. P. Tochowicza, w 1937 r. zapoczątkowano w diecezji kieleckiej organizowanie międzydekanalnych konferencji dydaktyczno-pedagogicznych. Jak informował w miesięczniku diecezjalnym ks. Tochowicz, miały one umożliwić szerokiemu gronu duchownych teoretyczne i praktyczne poznanie „niektórych zasad metodyki i pedagogiki religijnej”. Program każdej konferencji przewidywał przeprowadzenie dla uczestników pokazowej lekcji religii, wygłoszenie referatu oraz dyskusję podsumowującą. Pierwsza taka konferencja odbyła się w styczniu 1937 r. w Jędrzejowie, gdzie prefekt miejscowego gimnazjum męskiego ks. Romuald Dębicki wygłosił referat zatytułowany „Różne metody nauczania katechizmu”. W czasie

---

²³ A. Zimniak, *Szkola wyznaniowa*, PH, 1, 1923, nr 1, s. 60–64; tenże, *O dobrą szkołę*, „Przegląd Katolicki”, 61, 1923, nr 7, s. 100, 101; nr 8, s. 113–115.

²⁴ S. Sobalkowski, *Duszpasterz – wychowawca*, s. 245–247.

²⁵ Referaty w czasie kieleckiego kursu wygłosili: ks. P. Tochowicz: „Szkoła pracy” i nauczanie w jej duchu religii”, „Postulaty wychowawcze „szkoły pracy” i postulaty pedagogiki katolickiej”; ks. Romuald Dębicki – prefekt Gimnazjum Koedukacyjnego w Jędrzejowie: „System lekcji pod kierunkiem. Korelacja w »szkole pracy« a nauczanie religii”; ks. M. Klepacz: „Stosunek prefekta do nauczycielstwa”; ks. Bogdan Kielb prefekt Państwowego Gimnazjum im. S. Żeromskiego w Kielcach: „Wychowanie religijne młodzieży w wieku dojrzewania płciowego”; ks. Kazimierz Dworak były prefekt Gimnazjum Żeńskiego im. A. Mickiewicza oraz wieloletni profesor filozofii w Kieleckim Seminarium: „Psychoanaliza i jej wartość w zastosowaniu do wychowania” oraz dyrektor Gimnazjum Biskupiego w Kielcach ks. Edward Gielniewski: „Prefekt wobec hasła wychowania obywatelsko-państwowego”. Zob. P. Tochowicz, *Pokłosie kursu pedagogiczno-katechetycznego odbytego w Kielcach d. 28, 29 i 30 sierpnia 1934 r.*, KPD, 21, 1934, z. 8–9, s. 215, 216.

kolejnej, lutowej konferencji w Olkuszu, lekcję pokazową przeprowadził inny duchowny z omawianej przez nas grupy księży – ks. Stanisław Sobieraj, etatowy nauczyciel religii olkuskiego gimnazjum żeńskiego i szkół powszechnych²⁶.

Z dalszych relacji prasowych ks. P. Tochowicza wynika, że w ciągu kolejnych miesięcy podobne konferencje odbyły się m.in także w Kielcach, Miechowie, Kazimierzy Wielkiej i ponownie w Olkuszu. Podczas kieleckiej konferencji pokazową lekcję religii przeprowadził ks. Władysław Nawrot, prefekt Szkoły Powszechnej im. S. Staszica w Kielcach²⁷.

Ważnym problemem duszpasterskim podnoszonym w publikacjach księży prefektów była troska o dorastającą młodzież, pozostającą już poza zasięgiem nauczania szkolnego. Pisał o tym w artykułach m.in. ks. Stanisław Marchewka, który w latach 1916–1919 nauczał religii w Państwowym Seminarium Nauczycielskim Męskim w Jędrzejowie²⁸. Ks. Marchewka zwracał uwagę na dużą ignorancję i obojętność religijną dorastającej młodzieży oraz jej niski poziom moralny. Przyczyn tego stanu rzeczy autor upatrywał w błędach popełnionych w wychowaniu domowym i szkolnym, niewłaściwym postępowaniu opiekunów i rodziców (zły przykład), niekorzystnym oddziaływaniu niektórych środowisk społecznych (neopoganizm, masoneria, socjalizm, żydostwo), demoralizującym wpływie niedawnych działań wojennych, ale przede wszystkim – w braku należytej opieki nad dorastającą młodzieżą. W celu zmiany tej sytuacji ks. Marchewka zalecał kapłanom nawiązanie bliższych i częstszych kontaktów z tą grupą młodzieży, np. organizując dla niej specjalne spotkania (osobno dla chłopców i dziewcząt). W przyjacielskiej atmosferze ksiądz miałby okazję do wygłoszenia kilku nauk, dbając o to, by przemawiać „popularnie, serdecznie, wesoło i dowcipnie”. Ks. Marchewka radził także urządzać dla dorastającej młodzieży dwa razy do roku swego rodzaju jednodniowe rekolekcje (dla chłopców – przed wielkanocną spowiedzią i przed uroczystością św. Stanisława Kostki, dla dziewcząt – przed wielkanocną spowiedzią i przed jedną z uroczystości poświęconych Matce Boskiej), w czasie których kapłan przypominałby zebranych o obowiązkach względem Boga i Kościoła oraz rodziców i bliźnich, nawiązując przy tym do życia i czynów św. Stanisława Kostki. Autor uważał urządzenie częstych spowiedzi i Komunii św. za najskuteczniejszy środek oddziaływania na młodzież, przyzwyczajając ją do przystępowania do tych sakramentów co najmniej raz na kwartał. Ponadto ks. Marchewka radził zachęcać młodzież do wstępowania do bractw i stowarzyszeń religijnych, aby pozostawała pod wychowawczym wpływem Kościoła katolickiego²⁹.

²⁶ Tenże, *Dydaktyczno-pedagogiczne konferencje duchowieństwa*, tamże, 24, 1937, nr 1, s. 5–7.

²⁷ Zob. tenże, *Międzydekanalne konferencje katechetyczne*, tamże, nr 4, s. 99; tenże, *Konferencje katechetyczne*, tamże, nr 9, s. 249, 250.

²⁸ Dzięki staraniom ks. S. Marchewki jeszcze w okresie okupacji austriackiej utworzono w parafii jędrzejowskiej pięć szkół elementarnych, ochronkę dla dzieci oraz wznowiono działalność seminarium nauczycielskiego. ADK, sygn. XM–12, Akta personalne ks. S. Marchewki; *Ks. Stanisław Marchewka*, „Gazeta Tygodniowa”, 4, 1933, nr 34, s. 399, 400.

²⁹ S. Marchewka, *O pracy duszpasterskiej nad dorastającą młodzieżą*, PD, 11, 1924, z. 11–12, s. 239–246; tenże, *Duszpasterstwo nad dorastającą młodzieżą*, PH, 16, 1938, nr 2, s. 150–154.

Na niepokojący stan religijno-moralny młodzieży diecezji kieleckiej wskazywał także dyrektor Gimnazjum Męskiego im. św. Stanisława Kostki w Kielcach ks. Edwrad Gielniewski, powołując się na wyniki ankiety duszpasterskiej z 1930 roku³⁰.

Udzielając rad i wskazówek dotyczących wychowywania dzieci i młodzieży, księża prefekci wielokrotnie zwracali uwagę w swoich publikacjach na przymioty, jakimi winien odznaczać się duszpasterz-wychowawca. Na pierwszym miejscu podkreślano miłość ku ludziom (zwłaszcza dzieciom) oraz poszanowanie wolności i prawa do wypowiedzania własnych poglądów przez wychowanków, a następnie cierpliwość i wyrozumiałość oraz chęć niesienia im pomocy³¹. Ks. Jan Skalski, nauczyciel religii w szkołach jędrzejowskich, apelował zaś do wychowawców o unikanie karania i „tonu ostrego” w szkole oraz o „więcej zapału i miłości w tonie i słowach”, a także „wiary głębokiej przebijającej się w wykładzie”³².

Z przedstawionych rozważań wynika, że problematyka oświatowa zawarta w publikacjach księży prefektów diecezji kieleckiej dotyczyła wielu istotnych zjawisk życia szkolnego, związanych z religijnym wychowaniem młodego pokolenia w odradzającym się po wielu latach niewoli narodowej państwie polskim. Zagadnienia te wymagają dalszych, gruntownych studiów w odniesieniu do poszczególnych problemów poruszanych przez księży prefektów w książkach i publikacjach prasowych, stanowiąc cenny materiał źródłowy dla badaczy zajmujących się dziejami oświaty i szkolnictwa na Kielecczyźnie.

---

³⁰ E. Gielniewski, *Stan religijno-moralny młodzieży w parafiach naszej diecezji na podstawie materiałów ankiety duszpasterskiej z roku 1930*, KPD, 18, 1931, z. 12, s. 307–315.

³¹ Np. A. Zimniak, *Osobistość katechety, wychowawcy – duszpasterza*, PD, 5, 1917/18, z. 10, s. 296–299.

³² J. Skalski, *Wykład religii w szkołach powszechnych*, tamże, 10, 1923, z. 1, s. 10–11.